

Disertace a doktorské zkoušky z filosofie na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v letech 1924–1950

Dissertations and Doctoral Exams in Philosophy at the Faculty of Arts, Masaryk University in 1924–1950

Helena Pavlincová

Pojednání o Filosofickém semináři na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity, jehož historické a personální proměny v období od října 1921 do léta roku 1950 jsme v časopise *Studia philosophica* sledovali,¹ uzavírá poslední, třetí část. Přináší jména uchazečů, kteří po absolvování základního studia filosofie své vzdělání dál prohlubovali, a přibližuje profesní dráhy těch, kteří po získání doktorského titulu nakročili na svou vlastní pedagogickou a vědeckou dráhu.

K rigoróznímu řízení se někteří uchazeči hlásili hned po ukončení studia, někteří až po několikaleté, zpravidla učitelské praxi na střední škole. Přihlásit se znamenalo předložit disertační práci a po jejím schválení podrobit se „přísným zkouškám“. Jejich úspěšný průběh byl poté stvrzen promócí a doktorským titulem, nutnou podmínkou k další profesní kariéře.

Jména doktorandů a průběh jejich rigorózního řízení zachycují v Archivu MU uložené knihy *Přísné zkoušky a promoce doktorské na Filosofické fakultě*

1 GABRIEL, Jiří. Filosofický seminář na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v letech 1919–1925. *Studia philosophica*. 2019, **66**(1), s. 83–94; PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. Filosofický seminář na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v letech 1926–1950. *Studia philosophica*. 2020, **67**(2), s. 71–93.

Masarykovy univerzity v Brně,² do kterých se průběžně zapisovaly základní údaje uchazečů o doktorský titul (jméno, datum a místo narození, vlast, dosavadní studia, případně i jméno otce a jeho stav), název a datum podání disertace, datum posouzení a schválení disertace a hodnocení rigorózních zkoušek. Předložená práce byla vždy posouzena dvěma oponenty, odborníky na zvolené téma. Posudky referenti zpravidla neodkládali, od odevzdání disertace po vypracování posudku v některých případech neuběhly ani dva týdny. Byla-li práce schválena a ohodnocena, byl stanoven den zkoušky. Kandidát se podle vlastních preferencí a možností přihlásil k odborným zkouškám z hlavního a vedlejšího oboru. Hlavní dvouhodinové rigorózum a vedlejší jednohodinové („malé“) rigorózum se konaly v rozmezí několika dnů až týdnů. Komise včetně oponentů byla většinou čtyř- až pětičlenná; každý examinátor kandidáta ohodnotil stupnicí od „výborně“ po „dostatečně“ (případně „nedostatečně“), poté se komise shodla na celkové známce, kterou svým podpisem stvrdil děkan fakulty. Do poslední kolony „promoce“ se zapisoval den a jména ceremoniálních funkcionářů.

Při listování knihou „přísných zkoušek“ si nelze nevšimnout, že v letech 1924–1950 byl nejpilnějším oponentem rigorózních prací a nejčastěji obsazovaným examinátorem doktorských a pravděpodobně také habilitačních a profesorských komisí Inocenc Arnošt Bláha (1879–1960). Byl povolán posuzovat nejen práce ryze filosofické, ale též sociologické, etické, pedagogické, jak to ostatně jeho oborovému zaměření a v daných letech též širokému pojetí „věd filosofických“ odpovídalo. Od roku 1924 do roku 1950 Bláha oponoval téměř 65 prací, nejčastěji s oponenty M. Rostoharem (27), O. Chlupem (13), E. Chalupným (6) a V. Chmelařem (5).

Doktorská řízení v letech 1924–1950

Do následujícího přehledu byli zařazeni pouze ti kandidáti, jejichž disertace – až na několik odůvodněných výjimek – měla nosné filosofické téma. Hlavní dvouhodinovou rigorózní zkoušku skládali z filosofie a doplňovali ji „malým“ rigorózem například z estetiky, klasické, románské či germánské filologie, literatury, historie, sociologie nebo psychologie. Prvním promováním filosofem na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity byl v roce 1924 absolvent Filosofického semináře Blahoslav Zbořil.

2 Archiv MU – A2 – FF – Knihy – 185 a 186.

Jméno: Blahoslav Zbořil, nar. 21. 5. 1901 ve Valašském Meziříčí

Disertační práce: *Filosofická skepse a její význam pro myšlení evropského lidstva* (1924)

Oponenti: I. A. Bláha, O. Chlup

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, O. Chlup, M. Rostohar)

Vedlejší rigorózní zkouška: všeobecné dějiny (R. Urbánek, J. Glücklich)

Promoce: 28. 6. 1924

Jméno: František Hrachovský, nar. 11. 9. 1879 v Kněždubě u Strážnice

Disertační práce: *Noetický problém v křesťanské filosofii, zvláště u sv. Tomáše Akvinského* (1923)

Oponenti: O. Zich, I. A. Bláha.

Disertaci oponenti zamítli.

Jméno: Antonín Kříž, nar. 25. 3. 1889 v Nemočicích

Disertační práce: *Pojem setrvačnosti a vývoje u Platona* (1926)

Oponenti: M. Rostohar, I. A. Bláha

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, O. Chlup, M. Rostohar)

Vedlejší rigorózní zkouška: klasická filologie (F. Novotný, K. Svoboda)

Promoce: 26. 4. 1927

Jméno: Ferdinand Kratina, nar. 7. 5. 1885 v Obřanech u Brna

Disertační práce: *Hypotéza o podvědomém duševnu v soudobé psychologii* (1926)

Oponenti: M. Rostohar, I. A. Bláha

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, M. Rostohar)

Vedlejší rigorózní zkouška: germánská filologie (J. Krejčí, A. Beer)

Promoce: 25. 6. 1926

Jméno: Jaroslav Horáček, nar. 10. 8. 1903 v Přerově

Disertační práce: *Emil Durkheim. Příspěvek k dějinám řešení noetického problému v sociologii* (1926)

Oponenti: I. A. Bláha, M. Rostohar

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, M. Rostohar)

Vedlejší rigorózní zkouška: dějiny moderních literatur (J. Krejčí, A. Novák)

Promoce: 13. 1. 1927

Jméno: Ludvík Svoboda, nar. 4. 5. 1903 v Čejči

Disertační práce: *Náboženské prvky ve filosofii Ludvíka Feuerbacha* (1926)

Oponenti: I. A. Bláha, M. Rostohar

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, M. Rostohar)

Vedlejší rigorózní zkouška: starověké dějiny (J. Glücklich, V. Groh)

Promoce: 27. 1. 1927

Jméno: Miroslav Plecháč, nar. 7. 11. 1900 v Čisté v Čechách

Disertační práce: *Filosofické dílo Emila Boutroux* (1927)

Oponenti: I. A. Bláha, M. Rostohar

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, M. Rostohar)

Vedlejší rigorózní zkouška: románská filologie (P. M. Haškovec, H. Jarník)

Promoce: 21. 6. 1927

Jméno: Antonín Mrázek, nar. 1. 1. 1884 v Doubravici na Moravě

Disertační práce: *Náboženská filosofie Viktora Huga* (1927)

Oponenti: I. A. Bláha, V. Hoppe

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, V. Hoppe, M. Rostohar)

Vedlejší rigorózní zkouška: románská filologie (P. M. Haškovec, K. Titz)

Promoce: 25. 11. 1927

Jméno: Václav Brož, nar. 13. 9. 1905 v Jezdovicích

Disertační práce: *Psychologický, sociologický a filosofický determinismus rozvodnosti* (1928)

Oponenti: V. Hoppe, I. A. Bláha

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (V. Hoppe, I. A. Bláha, O. Chlup)

Vedlejší rigorózní zkouška: estetika (A. Novák, K. Svoboda)

Promoce: 16. 3. 1929

Jméno: Robert Konečný, nar. 23. 4. 1906 v Brně³

Disertační práce: *Julius Zeyer. Psychoanalýza na základě studia snů v životě a díle* (1929)

Oponenti: M. Rostohar, A. Novák

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (M. Rostohar, A. Novák, I. A. Bláha)

Vedlejší rigorózní zkouška: estetika (K. Svoboda, E. Dostál)

Promoce: 13. 3. 1930

3 O osudech Roberta Konečného se píše v druhé části textu o Filosofickém semináři. Srov. PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. Filosofický seminář na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v letech 1926–1950. *Studia philosophica*. 2020, 67(2), s. 77–78.

Jméno: Josef Birgus, nar. 23. 5. 1905 v Přerově
 Disertační práce: *Hume a teorie indukce* (1929)
 Oponenti: M. Rostohar, V. Hoppe
 Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (M. Rostohar, I. A. Bláha)
 Vedlejší rigorózní zkouška: germánská filologie (J. Krejčí, A. Beer)
 Promoce: 19. 3. 1930

Jméno: P. Jáchym Bohumil Procházka, nar. 12. 5. 1902 v Citolibech⁴
 Disertační práce: *Sociální vliv sv. Františka z Assisi na naši dobu. Filosoficko-sociologická úvaha* (1930)
 Oponenti: I. A. Bláha, M. Rostohar
 Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, M. Rostohar)
 Vedlejší rigorózní zkouška: dějiny starověku (J. Glücklich, V. Groh)
 Promoce: 29. 1. 1931

Jméno: Helena Chowanetzová, nar. 24. 10. 1906 v Innsbrucku
 Disertační práce: *Umění a mravnost. Příspěvek ke kulturní filosofii* (1931)⁵
 Oponenti: I. A. Bláha, M. Rostohar
 Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, M. Rostohar)
 Vedlejší rigorózní zkouška: estetika (E. Dostál, K. Svoboda)
 Promoce: 31. 5. 1932

Jméno: Miroslav Trapl, nar. 30. 4. 1899 v Blansku
 Disertační práce: *Problém individua a kolektivu v Masarykově sociální filosofii* (1932)
 Oponenti: I. A. Bláha, M. Rostohar
 Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, M. Rostohar)
 Vedlejší rigorózní zkouška: české dějiny (R. Urbánek, J. Glücklich)
 Promoce: 14. 3. 1933

4 Životní osudy a působení P. J. B. Procházky přehledně zpracovala Dagmar Veldová v diplomové práci, kterou obhájila na KTF v Praze. Srov. VELDOVÁ, Dagmar. *Jáchym Bohumil Procházka OFM (1902–1985) a jeho misijní činnost*. Diplomová práce, Praha: KTF 2010. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/66691/>

5 Zdeňka Jastrzemska upozornila na to, že oponenti měli k předložené práci Heleny Chowanetzové řadu připomínek. Srov. její článek Disertační práce žen na univerzitě v Brně do roku 1939. 2019, *Pro-Fil* 20(1), s. 71–83. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/141787/2_ProFil_20-2019-1_7.pdf.

Jméno: Jan Vaněk, nar. 2. 10. 1905 v Kunčicích

Disertační práce: *O vývoji kauzálního principu jako nazírací formě diskursivního myšlení* (1932)

Oponenti: I. A. Bláha, M. Rostohar

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (I. A. Bláha, M. Rostohar)

Vedlejší rigorózní zkouška: estetika (E. Dostál, V. Helfert)

Promoce: 30. 3. 1933

Jméno: Konstantin Ivšín, nar. 13. 5. 1887 v Kijevě, Rusko

Disertační práce: *Podstata intuitivismu u Nikolaje Losského* (1933)

Oponenti: M. Rostohar, I. A. Bláha

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (M. Rostohar, I. A. Bláha)

Vedlejší rigorózní zkouška: estetika (V. Helfert, E. Dostál)

Promoce: 13. 6. 1933

Jméno: Šimon Bakon, nar. 3. 9. 1914 ve Svinově u Moravské Ostravy

Disertační práce: *Absolutní idealismus a pragmatický pluralismus* (1939)

Oponenti: M. Rostohar, J. L. Fischer

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (M. Rostohar, J. L. Fischer)

Vedlejší rigorózní zkouška: sociologie (I. A. Bláha, J. L. Fischer)

Promoce: 28. 3. 1939

Jméno: Izák Bakon (Isaac Bacon), nar. 3. 9. 1914 ve Svinově u Moravské Ostravy

Disertační práce: *Kant a Masaryk* (1939)

Oponenti: M. Rostohar, J. L. Fischer

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (M. Rostohar, J. L. Fischer)

Vedlejší rigorózní zkouška: sociologie (I. A. Bláha, J. L. Fischer)

Promoce: 28. 3. 1939

Jméno: Marie Hurdová, nar. 1914 v Jihlavě

Disertační práce: *Josef Durdík – dějepisec filosofie* (1939)

Oponenti: J. Tvrđý, J. L. Fischer

Rigorózní zkouška se nekonala.⁶

6 Bližší podrobnosti o životě a průběhu rigorózního řízení Marie Hurdové, neblaze ovlivněného uzavřením českých vysokých škol v listopadu 1939, podává Zdeňka Jastrzemska ve výše citované studii.

Jméno: Slavomír Šišák, nar. 20. 12. 1918 v Olomouci

Disertační práce: *Poznámky k otázce, v čem viděl Aristoteles podstatu skutečnosti* (1947)

Oponenti: J. L. Fischer, M. Novák

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (J. L. Fischer, M. Novák)

Vedlejší rigorózní zkouška: estetika (M. Novák, J. Racek)

Promoce: 19. 6. 1947

Jméno: Božena Komárková, nar. 28. 1. 1903 v Tišnově

Disertační práce: *Obec Platonova a Augustinova* (1947)

Oponenti: J. L. Fischer, I. A. Bláha

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (J. L. Fischer, M. Novák)

Vedlejší rigorózní zkouška: všeobecné dějiny (R. Urbánek, R. Holinka)

Promoce: 9. 3. 1948

Jméno: Gustav Riedel, nar. 17. 5. 1912 v Borotíně⁷

Disertační práce: *Herakleitova dialektika* (1948)

Oponenti: J. L. Fischer, M. Novák

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (J. L. Fischer, M. Novák)

Vedlejší rigorózní zkouška: sociologie (I. A. Bláha, V. Chmelař)

Promoce: 23. 11. 1948

Jméno: Ervín Trmač, nar. 10. 2. 1923 v Brně

Disertační práce: *Pokus o soustavu teorie hodnot a hodnocení* (1948)

Oponenti: M. Novák, J. L. Fischer

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (M. Novák, J. L. Fischer)

Vedlejší rigorózní zkouška: české dějiny (R. Urbánek, R. Holinka)

Promoce: 15. 6. 1948

Jméno: Jiří Cetl, nar. 31. 12. 1925 v Brně

Disertační práce: *Čisté umění a tendence. Příspěvek k řešení otázky umění za kapitalismu* (1950)

Oponenti: M. Novák, A. Grund

Hlavní rigorózní zkouška: estetika a dějiny moderních literatur (M. Novák, A. Kutal, A. Grund)

7 Krátce se o Gustavu Riedlovi zmiňují PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. Filosofický seminář na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v letech 1926–1950. *Studia philosophica*. 2020, 67(2), s. 78.

Vedlejší rigorózní zkouška: filosofie (M. Novák, G. Riedel)

Promoce: 7. 2. 1950

Jméno: Jaromír Bartoš, nar. 28. 3. 1927 v Písečném nad Dyjí

Disertační práce: *Noetický a axiologický systém Karla Engliša. Analýsa a kritika teorie z údobí úpadku buržoazní třídy* (1950)

Oponenti: M. Novák, G. Riedel

Hlavní rigorózní zkouška: filosofie (M. Novák, G. Riedel)

Vedlejší rigorózní zkouška: psychologie (V. Chmelař, L. Kolářřková)

Promoce: 7. 7. 1950

Několik životních příběhů

Předložený přehled promováných doktorů a doktorek filosofie z let 1924–1950 vyvolává řadu otázek a touhu nahlédnout alespoň u některých z nich na jejich další osudy a profesní dráhu. Jaký život čekal ty, kteří úspěšně obstáli v přísných zkouškách? Jak se dříve či později uplatnili ve svém oboru? Jak prožívali protektorát, jak je poznamenala společenskopolitická situace po roce 1948?

Blahoslav Zbořil (1901–1982) studoval v letech 1919–1921 filosofii a dějepis na Karlově univerzitě (ve filosofii byl žákem Františka Krejčího a Emanuela Ráďla), ale po otevření brněnského Filosofického semináře přešel do Brna a připojil se k jeho prvním posluchačům. Bezprostředně po hladkém ukončení svých studií se ucházel o rigorózní řízení na FF MU. Po schválení disertační práce *Filosofická skepse a její význam pro myšlení evropského lidstva*, v níž se přihlásil k nedogmaticky pojatému pozitivismu, se dostavil nejprve k malému rigorózu ze všeobecných dějin a až po několika dnech ke dvouhodinovému odbornému rigorózu z filosofie, které složil s výborným prospěchem. Celý proces od podání disertace do červnové promoce 1924 trval pouhé tři měsíce. V dalším období až do roku 1946 působil jako středoškolský učitel v Uherském Hradišti a v Brně, nezapomínal však ani na práci ve filosofii. Jeho učitel Josef Tvrdý ho natrvalo nasměroval k vědecké filosofii a k noetickým a etickým hodnotám náboženství, a tak se Zbořil ve třicátých letech plně věnoval teorii hodnot, axiologii, jejíž látku posléze zpracoval v knize *Poznání, hodnocení a tvoření norem* (1947). Po válce ji předložil k habilitačnímu řízení na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity a po jmenování začal jako soukromý docent přednášet ve Filosofickém semináři a na Pedagogické fakultě

MU. Po roce 1950 musel z politických důvodů z fakulty odejít a své znalosti mohl uplatňovat jen na středních a učňovských školách. Koncem šedesátých let se vrátil na fakultu, na Katedře dějin filosofie a logiky externě přednášel axiologii a problémy estetických hodnot a vedl kurz filosofie pro společný základ. Svou oblíbenou filosofii hodnot zpřístupnil studentům na fakultě ještě v zimním a letním semestru 1972/73.

Oponenti disertačních prací byli přísní, uchazeče nijak nešetřili a práce, které neodpovídaly požadované odborné úrovni, odmítli. Příhodilo se to např. Františku Hrachovskému a Antonínu Křížovi. *František Hrachovský* (1879–1943) studoval v Olomouci na kněžském semináři, na Katolické teologické fakultě v Praze teologii (dosáhl na doktorát teologie) a na univerzitě ve Vídni soukromě filosofii. Byl nejstarším uchazečem o disertační řízení na Masarykově univerzitě. V roce 1923 předložil svou již tiskem vydanou práci *Noetický problém v křesťanské filosofii, zvláště u sv. Tomáše Akvinského*, která však po odborné stránce neprošla přísným posouzením profesorů O. Zicha a I. A. Bláhy; František Hrachovský si tím nadobro uzavřel možnost završit své filosofické studium vysokoškolským titulem.⁸

Zcela jinak se k prvotnímu nezdaru postavil *Antonín Kříž* (1889–1965). Jeho vzdělání v oboru klasická filologie na Karlově univerzitě v Praze přerušila první světová válka, studium mohl dokončit až po návratu z italské fronty. Učil poté jako středoškolský profesor na gymnáziích v Kyjově a ve Strážnici a zároveň při svém plném pedagogickém úvazku se ponořil do studia filosofie na nově zřízené Masarykově univerzitě, aby si rozšířil učitelskou aprobaci. V září 1924 podal disertaci *Problém osvěty v Řecku před Platónem*, se kterou ovšem profesori F. Novotný a M. Rostohar nebyli spokojeni a odmítli ji. Antonín Kříž ale nerezignoval a po dvou letech, v lednu 1926, předložil rigorózní komisi nový spis, *Pojem setrvačnosti a vývoje u Platóna*, s nímž u komise uspěl. Výborných výsledků dosáhl také u hlavního rigoróza z filosofie a u vedlejšího z klasické filologie, a tak byl v dubnu 1927 promován na doktora filosofie. V letech 1932–1949 učil na I. reálném gymnáziu v Brně, ale hned po válce (v letech 1946–1952) pomáhal jako lektor studentům filosofie, slavistiky a latiny na Filosofické fakultě MU zvládat všechny taje staré řečtiny. Největší obdiv a uznání nejen klasických filologů a filosofů získával však za překlady všech podstatných Aristotelových spisů, které opatroval důkladným poznámkovým

8 František Hrachovský byl od roku 1927 členem premonstrátského řádu. Za války byl s dalšími spolubratři z novoříšského kláštera zatčen a internován, zahynul v roce 1943 v Osvětimi. Více se o jeho životních osudech a díle píše ve *Slovníku českých filozofů* (1998); <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/hrachv.html>.

aparátem. Jako první vyšla roku 1937 *Etika Nikomachova*, v dalších letech pak *Politika*, *O duši*, *Metafyzika*, *Poetika*, *Rétorika*, *Kategorie* aj. Antonín Kříž byl v padesátých letech křivě obviněn z velezrady (za kontakty s katolickým disentem) a odsouzen ke ztrátě občanských práv i majetku a dvanáctiletému vězení. Ze zdravotních důvodů byl po šesti letech z vězení propuštěn. Po znovunabytí občanských práv se znovu pustil do práce a v čase, který mu osud ještě dopřál, přeložil Aristotelovy *Topiky* a spis *O sofistických důkazech*, avšak jejich vydání se již nedožil.

Ferdinand Kratina (1885–1944), na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě vystudovaný filosof a psycholog (1908), předložil až po mnohaletém působení na středních školách v březnu 1926 disertaci *Hypotéza o podvědomém duševnu v soudobé psychologii*, kterou oba referenti, profesori M. Rostohar a I. A. Bláha, 1. května schválili. Zápis o rigorózních zkouškách F. Kratiny v archivní knize *Přísné zkoušky a promoce doktorské* je zajímavý tím, že jako jediný zachycuje průběh celého řízení včetně znění otázek, které měl doktorand zodpovědět. Dvouhodinové rigorózum z filosofie se konalo 21. května 1926. Profesor M. Rostohar položil nejprve otázky z psychologie: „Poměr podvědomého k psychologickému pojmu vědomí. Úkoly psychofyziky. Vjem a představa. Logika a její vědecké úkoly. Pojem a soud, soud a myšlenka. Důkaz: dedukce a indukce.“ S odpověďmi žadatele byl zkoušející nadmíru spokojený. Profesor I. A. Bláha ověřoval žadatelovy znalosti z filosofie a Kratinovu odpověď na otázku „Dějinný vývoj psychologie od pojetí filosofického k pojetí vědeckému“ hodnotil také na výbornou. Třetí podpis k tomuto zápisu připojil děkan Prokop Miroslav Haškovec a potvrdil známku „jednomyslně výborně“. Jednohodinové rigorózum z germánské filologie se konalo až 24. června 1926 a žadatel dostal jednu otázku: „Poměr literatury k filosofii, oblast z německé literatury.“ Tady se už hodnocení examinátorů rozcházel: Profesor Jan Krejčí dal Kratinovi „výbornou“, Antonín Beer „dostatečnou“. Děkan měl ale právo rozhodnout a známku „většinou výborný“ se přiklonil zřejmě k celému průběhu řízení. Ferdinand Kratina promoval už za dva dny, 25. června 1926, za přítomnosti rektora V. Rosického a děkana P. M. Haškovec, promotorem byl profesor S. Souček. Mihajlo Rostohar si šikovného psychologa zapamatoval a po jeho dalších psychologických studiích v Lipsku a habilitaci na FF MU ho v roce 1933 přijal do svého Psychologického ústavu.

Ludvík Svoboda (1903–1977) zapisoval na Filosofické fakultě MU v letech 1922–1926 přednášky z klasické filologie, filosofie a sociologie; k rigorózním zkouškám se přihlásil hned po absolutoriu prací *Náboženské prvky ve filosofii Ludvíka Feuerbacha* a v lednu 1927 promoval. Ve 20. letech jeho filosofické

stanovisko výrazně ovlivnil marxismus (pilně přispíval do Václavkova *Indexu*), kontakty s irkutskou univerzitou a návštěva Sovětského svazu. V roce 1933 přeložil Leninův spis *Materialismus a empiriokriticismus* a své stati o sovětské filosofické literatuře, kterou pravidelně sledoval, shrnul do publikace *Filosofie v SSSR* (1936). Od své promoce až do roku 1945 učil na středních školách v Hlučíně, Ostravě a Praze. Po osvobození byl jmenován profesorem Pedagogické fakulty Karlovy univerzity, od roku 1948 po určitou dobu vedl katedru dialektického a historického materialismu tamní Filosofické fakulty a koncem padesátých let řídil Filosofický ústav ČSAV. Své klasické vzdělání uplatnil v zasvěcených úvodech k dílům antických autorů (Marcus Aurelius, Epiktétos, Cicero), ke *Zlomkům předsokratovských myslitelů* (1962) a k *Encyklopedii antiky* (1973). Svůj obdiv k osobnosti F. X. Šaldy, který ho zaujal literární, uměleckou i společenskou kritikou a také pojetím filosofie, vyjádřil v monografii vydané roku 1967.⁹

Miloslav Trapl (1899–1979) dokončil v roce 1922 studium filosofie, historie a geografie na pražské univerzitě. V roce 1926 se přihlásil k rigorózním zkouškám na Masarykově univerzitě prací *Metodologické principy historického bádání*; měli ji posuzovat profesori J. Glücklich a R. Urbánek, ale Trapl svou žádost (po oponentních posudcích?) stáhl. Po šesti letech předložil novou disertaci *Problém individua a kolektivu v Masarykově sociální filosofii*, s níž u rigorózní komise uspěl, obstál také u oborové zkoušky z filosofie a českých dějin a v březnu 1933 promoval. Po své promoci se zabýval především sociologií a dílem T. G. Masaryka a E. Rádlu, spolupracoval s I. A. Bláhou a často přispíval do jeho *Sociologické revue*. Po osvobození se habilitoval, přednášel sociologii a společenskou vědu na FF MU v Brně, po roce 1948 zakotvil (zásluhou J. L. Fischera) už jako profesor na Univerzitě Palackého v Olomouci. V té době vydal své dvě hlavní publikace, *Vědecké základy Masarykovy politiky* (1947) a *Masarykův program* (1948). Po zrušení sociologie jako „buržoazní pavědy“ se věnoval historii a českému národnímu obrození na Moravě.

Izák Bakon (Isaac Bacon, 1914–2007) se narodil ve Svinově u Moravské Ostravy v ortodoxní židovské rodině. Po maturitě na židovském reformním reálném gymnáziu v Brně (1933) studoval filosofii ve Filosofickém semináři a v březnu 1939 se na Masarykově univerzitě podrobil rigoróznímu řízení. K disertaci předložil práci *Masaryk a Kant*. O výsledné známce „výborná“

9 V rozhovoru, který s Ludvíkem Svobodou u příležitosti jeho 65. narozenin vedl Josef Zumr, vzpomínal jubilant také na dobu svého studia na FF MU a na své učitele. ZUMR, Josef. Malé zamyšlení a trochu vzpomínání s Ludvíkem Svobodou. *Filosofický časopis*. 1968, 16(3), s. 341–349.

za velké oborové rigorózum z filosofie (u M. Rostohara a J. L. Fischera) rozhodl „většinou hlasů“ děkan B. Horák a schválil *per maiora* rovněž „výbornou“ za malé rigorózum ze sociologie (Bláha, Fischer). Promoval třináct dní po vstupu Adolfa Hitlera do Prahy. V prosinci 1939 se mu na poslední chvíli podařilo emigrovat do Ameriky (jeho rodiče tolik štěstí neměli, zahynuli v koncentračním táboře). Po válce pokračoval ve studiích na univerzitě Johnse Hopkinse v Baltimoru, krátkodobě přednášel na několika amerických univerzitách (Coloradská, Yaleova, Pennsylvánská). Roku 1959 byl jmenován profesorem jazykovědy na ortodoxní Yeshiva Univerzitě v New Yorku a až do roku 1977 byl jejím děkanem.

O rigorózum se filosofickou (distanční) prací *Absolutní idealismus a pragmatický pluralismus* ucházel také Šimon Bakon, bratr–dvojče Izáka Bakona. K přísným zkouškám si bratři vybrali shodné rigorózní obory – filosofii a sociologii, ve stejný den byli stejnou komisí prozkoušeni, výborně hodnoceni a společně 28. března 1939 promováni. O dalších osudech Šimona Bakona se bohužel nepodařilo nic zjistit.

Božena Komárková (1903–1997) studovala ve dvacátých letech na Filosofické fakultě MU filosofii, historii a zeměpis. Jako středoškolská profesorka se za okupace zapojila do odbojového hnutí. V lednu 1940 byla zatčena a po dvouleté vyšetřovací vazbě odsouzena ke dvanácti letům káznice „pro přípravu velezrady“. Po osvobození učila historii a filosofii na klasickém gymnáziu v Brně a pracovala na své disertační práci *Obec Platónova a Augustinova*, kterou předložila k rigoróznímu řízení; v březnu 1948 obdržela doktorát filosofie. Habilitační spis *Lidská práva ve filosofii XIX. století*, dokončený roku 1949, už nemohla na Masarykově univerzitě obhájit. Z ideologických důvodů nesměla od roku 1950 ve školství působit, v roce 1951 byla penzionována. Jako signatářka Charty 77 a později manifestu Demokracie pro všechny se dostala do opozice, v letech 1977 a 1988 byla opakovaně vyslýchána a její byt prohledán. Přispívala pak do samizdatových strojopisných edicí a sborníků, řada jejích studií vyšla v cizině. Prosazovala v nich křesťanský humanismus, křesťansky interpretovala vývoj moderní a postmoderní společnosti a zdůrazňovala nezadatelnost lidských a občanských práv (*Sekularizovaný svět a evangelium*, Curych 1981, ²1992, *Původ a význam lidských práv*, 1986, ²1990). Habilitace v oboru filosofie dějin se dočkala až v červnu 1992.

Jiří Cehl (1925–2002) završil své studium filosofie a češtiny v roce 1950 doktorátem z estetiky. Po absolutoriu setrval na katedře dějin filosofie jako asistent Mirko Nováka, v letech 1970–1990 katedru řídil. Roku 1980 byl jmenován docentem, roku 1989 profesorem dějin filosofie. Vyhraněný smysl pro

estetiku a estetično zůstal Cetlovi i v době, kdy se věnoval filosofii, jejím dějinám, umění a antropologii. Přednášel studentům dějiny klasické filosofie, moderní myšlení i estetiku. Ve své práci *Český pozitivismus. Příspěvek k charakteristice jedné z tradic českého buržoazního myšlení* (1981) nahlédl na český pozitivismus v širších evropských souvislostech a zhodnotil jeho význam v české duchovní kultuře. Podílel se na bohaté publikační činnosti katedry filosofie, napsal řadu hesel do *Stručného filosofického slovníku* (1966) a *Slovníku českých filosofů* (1998) a mnoho medailonů do kolektivních publikací *Průvodce dějinami evropského myšlení* (1985) a *Antologie z dějin českého a slovenského filosofického myšlení* (1989). Oblíbenou četbou pro beletristický a úsměvný přístup ke klasickým postavám filosofie stále zůstávají jeho filosofické apokryfy *Ale vždyť to byli filosofové...* (2000).

Také Jaromír Bartoš (1927–1972) byl již od dob svých studií filosofie a dějepisu (1945–1949) natrvalo připoután k brněnské univerzitě. Disertací o notickém a axiologickém systému Karla Engliše (1950) začala jeho vědecká a pedagogická dráha (1962 se habilitoval, 1963 byl jmenován docentem a 1968 mimořádným profesorem filosofie), která ho koncem šedesátých let přivedla na katedru filosofie a metodologie věd Filosofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (tento název nesla Masarykova univerzita v letech 1960–1990) a roku 1969 do čela nově založeného brněnského Kabinetu pro filosofii ČSAV. V období své filosofické zralosti se věnoval základním filosofickým kategoriím, knižně zejména *Kategorii nahodilého v dějinách filosofického myšlení* (1965). V posledních letech své tvůrčí činnosti ho badatelsky zaujal problém kauzality a vztah kauzální, genetické a strukturální metody. Knižní publikace na toto téma vyšla až po jeho předčasné smrti (*Problém kauzální metody a historický výklad pojmů*, 1977).

Touto částí uzavíráme třídílný výklad o historii, výuce filosofie, pedagogích a absolventech Filosofického semináře na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Epocha, kterou jsme probírali, se v průběhu oněch třiceti let, od roku 1921 do roku 1950, dramaticky proměňovala a vyvíjela. Sledovali jsme Filosofický seminář od doby, kdy se jeho profil teprve počínal utvářet. Nebylo to zpočátku jednoduché, na výuku filosofie chyběly velké osobnosti a studenti museli často napřít své úsilí. Přesto se podařil ten zázrak, že hned první absolvent úspěšně prošel doktorským řízením, u filosofie zůstal a profesionálně se jí i přes dobové limity věnoval. Podobně cílevědomých posluchačů díky kvalitním pedagogům postupně přibývalo, třebaže samotná výuka filosofie procházela četnými dobovými proměnami. Aniž bychom

hodnotili, pokusili jsme se výběrem několikaletých životních příběhů pedagogů i absolventů ukázat na různorodost jejich osudů, na možnosti jejich vědecké práce a v neposlední řadě na to, jak se filosoficky vyrovnávali s novou dobou po únoru 1948.

Životní příběhy osobností, které prošly Filosofickým seminářem a z jejichž odkazu stále čerpáme poznatky a poučení, nás mohou povzbuzovat nebo i varovat před nebezpečím jednostranných historických interpretací, v širším smyslu ale patří k naší kolektivní paměti a vědomí historické souvislosti.

doc. PhDr. Helena Pavlincová, Ph.D.

Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika

pavlinco@phil.muni.cz

